

เคล็ดสำหรับมราวาสในทางธรรม

— ๒๔ —

๑ มิถุนายน ๒๕๓๓

สำหรับพวกเรา ล่วงมาถึงเวลา ๒๐.๓๐ น. แล้ว;
วันนี้จะเล่าถึงเรื่อง **เคล็ดสำหรับมราวาสในทางธรรม**
ในฐานะเป็นเรื่องสรุปสุดท้าย. เพราะรู้สึกว่าเราจะต้องหยุด
การบรรยายกันในคราวนี้แล้ว. เพราะผมกำลังไม่มีแรง
อ่อนเพลียมากขึ้น. ผู้ที่ยังเหลืออยู่ ถ้าใครยังสนใจก็เปิดเทป
คำบรรยายครั้งแรก ๆ ที่ไม่เคยฟังนั้นมาฟังก็แล้วกัน. เพราะ
ฉะนั้นจึงถือโอกาสให้การบรรยายครั้งนี้ เป็นครั้งสุดท้าย
ทั้งหมดที่แล้ว ๆ มาด้วย. แล้วสรุปไว้ในฐานะที่เป็น **เคล็ด**
สำหรับจะได้เอาไปใช้ให้สำเร็จประโยชน์ด้วย.

สำหรับคำว่า “เคล็ด” ก็อบจะไม่ต้องอธิบายกันแล้ว. เพราะรู้จักกันดี
ว่าหมายถึงอะไร. แต่อยากจะชี้ให้เห็น หรือทั้งชี้สังเกตสักนิดหนึ่งว่า คำว่า **เคล็ด**
นี้คือสิ่งที่เขาเรียกกันไผ่ไรเพราะอะไร ในภาษาสมัยใหม่ว่า “เทคนิค” หรืออะไร
ทำนองนี้. คุณอาจจะไปสนใจดูคำว่า “เทคนิค” แล้วลองมองข้ามคำว่า “เคล็ด”

๔๔๕

เสียก็ได้. โดยใจความของมันก็ถือว่า วิธีที่จะทำให้สำเร็จประโยชน์ตามที่เราต้องการโดยง่าย โดยสะดวก มีผลดีมาก ลงทุนน้อย อะไรทำนองนี้; ก็ทำให้การงานนั้นสำเร็จแน่ๆ แล้วก็มีผลดีเต็มที่ เหนียวน้อย ลำบากน้อย ลงทุนน้อย ทำได้มาก.

ความมุ่งหมายของคำว่า *เคล็ด* กับความมุ่งหมายของคำว่า *เทคนิค* มันตรงเป็นอันเดียวกันในชั้นนี้. อย่าได้เข้าใจคำว่า “เคล็ด” นี่เป็นเรื่องแก้ปัญหาละเอียดๆ น้อยๆ. ขอให้นึกถึง ปู่ย่า ตายาย บรรพบุรุษของเรา รู้จักแต่คำว่า “เคล็ด” แต่ไม่รู้จักคำว่า “เทคนิค”; แต่ท่านเหล่านั้นก็มีเทคนิคอย่างเต็มตัว คือทำอะไรได้สำเร็จ สร้างอะไรที่คนลูกหลานสมัยนี้สร้างไม่ได้; หรือว่าสร้างได้ก็แย่ไปเลย. คนสมัยนี้ไปดวงจันทร์ได้ แต่ว่าอาจจะทำอะไรบางอย่างไม่ได้; เพราะมันมีเหตุอื่นอีกหลายอย่าง เช่นสร้างสิ่งมหัศจรรย์ในโลกอย่างนครวัด; คนเกียวยังทำไม่ได้; ทำได้ก็แพงกว่า ยุ่งกว่า ลำบากมากกว่า. เพราะฉะนั้น ขอให้มองปู่ย่า ตายาย บรรพบุรุษในลักษณะที่เป็นผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด มีเทคนิค มีเคล็ด จึงรอกายมาได้จนเกิดพวกเรา.

ถ้าบรรพบุรุษไม่มีเคล็ด ไม่มีวิชาเทคนิคอะไรเพียงพอ จะต้องตายกันเสียหมด ไม่เหลือมาเป็นพืชพันธุ์จนทุกวันนี้ แล้วก็จะไม่สร้างอะไรขึ้นไว้ให้พวกเราดู อย่างที่เราไม่อาจจะสร้างได้; เพราะความเปลี่ยนแปลง เพรอะอะไรๆ หลายอย่าง, ความซับซ้อน ความขยัน ความเสียสละ ความไม่เห็นแก่ตัว นี่เราก็คู ปู่ย่า ตายาย ไม่ได้. เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราเรียกว่า “เทคนิค” นั้นก็เป็นของที่มีมาแล้ว ตั้งแต่มนุษย์เริ่มมีขึ้นในโลกนี้แล้วก็ก้าวหน้ามาเรื่อย ๆ; สิ่งที่เราเรียกว่า “เคล็ด” ก็เหมือนกัน. เราจึงถือเอาแต่ใจความสั้นๆ ว่าเคล็ดนั้นมันมีประโยชน์ คือทำให้ลงทุนน้อย ใฝ่ผลมากทันใจ สำเร็จคามต้องการ.

ที่นี้ก็มีถึง คำว่า “เคล็ดสำหรับภรรยาในทางธรรม”; เราจะไม่พูดเรื่องทำมาหากิน เรื่องอะไรทำนองนั้น; แต่จะพูดในข้อที่ว่า เป็นภรรยาสนั้นจะมีวิธีการอันไหนลับอะไร ที่จะช่วยให้เรามีธรรมะพอตัว; แล้วก็ไม่มีความทุกข์ได้. วิธีการชนิดนี้ภาษาบาลีเขาเรียกว่า “อุบาย”. แต่น่าเสียดายที่ในภาษาไทยคำว่าอุบายมีความหมายไปในทางเลวร้ายต่ำๆ หรือสื่อความหมายไปในทางไม่สุจริต. แต่ในภาษาบาลีแท้ๆ คำว่า “อุบาย” มีความหมายไปในทางที่ดี มันเป็นเครื่องให้สำเร็จประโยชน์ เหมือนกับคำว่า “เคล็ด” เหมือนกัน.

เอาละแม้เราจะถือว่า เรื่องอุบายเป็นเรื่องหลอกลวงก็เอา; แต่มันเป็นเรื่องหลอกลวงกิเลส เพื่อจะฆ่ากิเลส; หลอกลวงชาตาน หลอกลวงพญามาร เพื่อจะฆ่าชาตาน ฆ่าพญามาร; อย่างนี้ก็ได้ใช้ได้. แต่ที่แท้ไม่ใช่การหลอกลวง มันเป็นสติปัญญาที่เป็นเคล็ด หรือเทคนิคโดยเฉพาะ. ปัญญาที่มันกว้างขวางเกินไปนั้น เป็นเรื่องความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด. ที่นี้ปัญญาชนิดที่มันเฉพาะแล้วพอดี พอเหมาะ ทำให้สำเร็จประโยชน์ได้ ในเวลาอันสั้น ในเวลาที่เผชิญกับอันตรายนี้ เขาเรียกว่าอุบายในภาษาบาลี; พอตกมาเป็นภาษาไทยมันเปลี่ยนความหมาย. คำเป็นอันมากมาจากภาษาบาลี สันสกฤต พอมาเป็นภาษาไทยเปลี่ยนความหมายไป ไม่มากนักน้อย; หรือความหมายของคำบางคำเปลี่ยนกลับเป็นตรงกันข้ามก็มี แต่จะไม่เอามาพูดในที่นี้ เพราะว่าเรื่องสอนภาษาหนังสือขอให้สังเกตดูเอง.

ก็ได้เคยพูดให้ฟังมาแล้วหลายหน เช่นคำว่า ถัดเหา – ความอยากนั้นไม่เหมือนกัน ในภาษาบาลี กับภาษาไทย. “ถัดเหา” หมายถึงความอยากที่ต้องมาจากความใจ; ส่วนความอยากที่มาจากสติปัญญา ไม่เรียกว่า “ถัดเหา”. แต่ในภาษาไทย เราเรียกว่า “ความอยาก” เหมือนกันหมด ซึ่งทำให้ปนกันอยู่.

คำว่า “อุปมา” นี่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้สำเร็จประโยชน์เหมือนกันกับคำว่า “เคล็ด” หรือ “เทคนิค”. ที่เป็นภาษาบาลีไม่ต้องเติมคุณศัพท์อะไรแล้ว แต่ในภาษาไทยต้องเติมคุณศัพท์ เช่นคำว่า “กุศโลบาย” เป็นต้น คืออุปมาในทางที่ดี; ภาษาบาลีไม่เคยมีคำว่า กุศโลบายนี้ แม้คำๆ นี้เป็นภาษาบาลีก็เป็นคำบาลีที่เขาผูกขึ้นใหม่ ของเดิมใช้ “อุปมา” ก็พอแล้ว ในภาษาไทยเรามีเคล็ด มีอุปมา มีเทคนิคอะไรก็ตาม เรียกได้ทั้งนั้น; คือ ให้สำเร็จประโยชน์ตามที่เรากำลังต้องการได้อย่างเป็นที่น่าพอใจ เพราะเร็ว และลงทุนน้อย มีผลมาก. เมื่อเป็นดังนี้ก็หมายความว่า พระราชนิพนธ์จะหาอย่างไรจึงจะได้รับประโยชน์จากพระธรรม หรือพระศาสนามากที่สุด ทั้งที่ไม่ได้บวชเป็นพระ ไม่ได้ปฏิบัติอย่างพระ; นี่ผมเรียกว่า “เคล็ดสำหรับพระราชาในทางธรรม”. ถ้าไม่ยากจะใช้คำว่าเคล็ด ก็อยากจะกล่าวคำที่มันเป็นเคล็ดๆ ก็อยากจะกล่าวว่า เมื่อยังบวชไม่ได้ ก็ทำให้มันเหมือนกับบวชแล้วเสียเสียได้. เมื่อยังบวชไม่ได้ก็สามารถทำให้เหมือนกับบวชเสร็จแล้ว; นี่มันเป็นเคล็ดใหม่ สังเกตดู.

พระราชาอยู่ที่บ้านที่เรือน ไม่ได้กินอยู่อย่างนักบวช จะมาบวช ก็มีลูก มีเมีย มีครอบครัว มีหน้าที่ การงาน จะมาบวชก็ไม่ได้. แต่มีเคล็ดที่จะทำให้เหมือนกับบวชเสร็จแล้วอยู่ในตัวได้. บวชเสร็จแล้วอยู่ในตัวความเป็นพระราชาตนเอง. ข้อนี้ขออย่าได้ลืมนึกถึงคำบรรยายหลายครั้งที่แล้วๆ มาข้างต้นๆ คือข้อที่ได้บอกให้ทราบว่า ถ้าเรื่องกับทุกข์ทางวิญญานแล้ว มันไม่มีพระ ไม่มีพระราชา; คือพระก็ต้องปฏิบัติเหมือนพระราชา พระราชาก็ต้องปฏิบัติเหมือนอย่างพระ; เมื่อค้นหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ก็ต้องค้นหาค้นหาเสียเท่านั้น. เพราะฉะนั้นถ้าศึกษาและปฏิบัติอยู่อย่างนั้นแล้ว ก็เหมือนกับบวชอยู่แล้ว. ที่นี้พระราชานั้น เสียเปรียบพระ ตรงที่ว่ามีภาระ ต้องหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องด้วยตนเอง; มันเพิ่มมาอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก ก็แปลว่าพระราชาทำ ๒ เรื่องพร้อมกัน :

ปัญหาทางร่างกาย ทางเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง เลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย ปัญหาเรื่องประเทศชาตินั้นมันเป็นปัญหาหนึ่ง; แล้วปัญหาทางจิตใจ ความทุกข์เกิดมาจากกิเลสทำให้เกิดความทุกข์ร้อน นี่เป็นอีกปัญหาหนึ่ง.

ส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องบวช หรือไม่บวช มันอยู่ที่ปัญหาดัง, ปัญหาทางจิตใจ. ฉะนั้นถ้าเราลงมือปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนา มันก็เหมือนกับบวชอยู่แล้ว; แต่ว่าบวชอีกประเภทหนึ่ง คือคลานไปช้าๆ เพราะมันมีของพ่วง ของถ่วง; ไม่เหมือนกับบวชโดยตรง ที่ออกจากเรือนไม่มีทรัพย์สินสมบัติ ไม่มีลูกเมีย มันก็เบาสบาย; และไม่ต้องเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเอง ชาวบ้านเขาเลี้ยง; ไม่ต้องทำอะไรทำนา หาเงินเอง ก็มีเครื่องบริโภคใช้สอยเป็นอยู่ได้โดยสะดวกในการที่จะปฏิบัติอย่างพระ. นี่ก็ฝึกกันเพียงเท่านี้.

เมื่อเรายังบวชไม่ได้ เราก็ทำให้มันเหมือนกับบวชอยู่แล้วในหัวใจ โดยการปฏิบัติตามหลักอันเดียวกัน เพียงแต่ช้าไปช้าๆ เพราะไปเสียเวลาตรงที่ห้ามหาภิน. แทนที่ไปประโยชน์ที่ได้มันคุ้มกัน : ทำหน้าที่ฆราวาสเพื่อหาเงินหาอะไร เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง เลี้ยงครอบครัวนี้ มันเป็นทางมา หรือเป็นโอกาสของความร้อ้น หรือความทุกข์มากที่สุด; ทั้งนี้เพื่อจะไม่ให้เกิดความทุกข์ร้อนขึ้นนี้ จึงต้องไปเอาธรรมะมาช่วยกำกับไว้ด้วย; การเป็นอยู่อย่างฆราวาสนั้นก็จะมีร้อนเป็นไฟ. ถ้าปราศจากธรรมะช่วย ความเป็นฆราวาสนั้นจะร้อนเป็นไฟทีเดียว คิติกไม่ถูก ปลงก็ไม่ถูก ทำอะไรก็ไม่ถูก; มีปัญหาทางจิตใจเกิดขึ้น ก็เหมือนกับว่า จะต้องตายอย่างนั้น. คุณลองอ่านประวัติบางเรื่องบางคน ลุกตายลงไปแล้วตัวเองไม่ต้องกินข้าวกินน้ำ ไม่ต้องทำอะไรเป็นวันๆ เป็นสัปดาหฺ จนนั่งจะตายเอง อย่างนี้เป็นกัน นี่คือการที่ขาดธรรมะ; เป็นประวัติของเจ้านายชั้นสูงด้วยซ้ำไป.

เพราะฉะนั้นขอให้ถือว่า เรื่องฝ่ายศาสนา หรือฝ่ายธรรมะนั้น มีไว้เพื่อให้ฆราวาสที่อยู่ในโลกนี้ ให้อยู่ในโลกได้โดยไม่ต้องเป็นทุกข์มากเกินไป; หรือถึงกับไม่ปรากฏเป็นความทุกข์. ถ้าปราศจากธรรมะแล้ว ความเป็นฆราวาสนี้ เป็นความทุกข์อย่างยิ่ง. เพราะฉะนั้นจึงมีหลักในบาลีว่า ฆราวาสชื่อว่า เป็นวังแห่งความทุกข์ ก็หมายความว่า ความเป็นฆราวาสที่ไม่ประกอบด้วยธรรมะ. ถ้าประกอบด้วยธรรมะ ก็มีโอกาที่จะเป็นพระโสดาบัน สกิทาคามี กระทั่งอนาคามี; อย่างนี้ก็เคยพูดกันแล้วในการบรรยายครั้งต่าง ๆ ว่า ฆราวาสเป็นได้ถึงพระอนาคามีเลื่อนขั้นอีกก็เป็นพระอรหันต์. แต่พอเป็นพระอรหันต์เสียแล้ว หมดความเป็นฆราวาส หรือหมดความเป็นพระ; เขาจึงถือว่าเป็นพระไปเสียเลย : พระอรหันต์ไม่มีในความเป็นฆราวาส.

นี้เรียกว่า “เคล็ด”. ไม่กี่วันคุณก็จะสึกออกไปเป็นฆราวาส แล้วก็ยังบวชไม่ได้; แต่คุณจะสามารถเป็นพระอยู่ในตัว สำเร็จรูปอยู่ในตัว ในส่วนทางฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณ; มีหลักที่จะควบคุมความยึดมั่นถือมั่น ไม่ให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง เพื่อไม่ให้การงานประจำวันตามหน้าที่ของฆราวาส ในโลกส่วนนี้ เกิดเป็นความทุกข์ขึ้นมา. อย่าเข้าใจว่า เมื่อฆราวาสปฏิบัติตามหลักคิทธิปฏิบัติ หมดทุกห้วงข้อที่กล่าวไว้ในนวโกวาทแล้วจะไม่มีทุกข์ นั่นมันเป็นเรื่องทางร่างกายทั้งนั้น. ข้อปฏิบัติในคิทธิปฏิบัติทั้งหลาย หมดทุกนั้น; ปฏิบัติได้หมดค่านั้นแล้วก็ไม่พ้นที่จะมีความทุกข์ทางจิตใจ. มันช่วยได้เพียงว่าจะแก้ปัญหา ได้เงินมาอย่างไร มีเพื่อนที่ดีอย่างไร สังคมกันอย่างไร ไม่มีข้อบกพร่องในเรื่องนั้น ๆ; แต่แล้วเรื่องเงินที่ได้มา จะทำให้เกิดความทุกข์ได้; ความสำเร็จที่ได้มา ก็ยังทำให้เกิดความทุกข์ได้. อย่าพูดถึงความไม่สำเร็จเลย. เพราะฉะนั้นเราต้องมีวิชาความรู้ ที่จะดำรงจิตไว้ให้ถูกต้อง ชนิดที่จะไม่ให้อะไรมาทำให้เกิดความทุกข์ได้; ความได้ – ความเสีย ก็ไม่ทำให้เกิดความทุกข์ได้ ความเป็น – ความตาย ก็ไม่ทำให้เกิดความทุกข์ได้. ถ้าความรู้ในทางธรรมะมีมากพอ.

นี่เรียกว่า “เคล็ด” แปลว่าทำที่เกี่ยวได้ทั้งสองอย่าง : ความเป็นพระราชาทรงร่างกาย นั้นก็ทำได้ดี; ความเป็นพระราชาในฐานะที่เป็นพุทธบริษัท เป็นผู้ทำางพระอย่างผู้ครองเรือน อยู่ในบ้านในเรือนนั้นก็มี. หมายความว่า เป็นอุบาสก อุบาสิกาที่ดี ที่ถูกต้อง มีธรรมะในฝ่ายพระพุทธศาสนาเต็มทีเดียว; แล้วมีการทำมาหากินอย่างถูกต้อง เหมือนคนทั่วไปที่ไม่ใช่อุบาสกอุบาสิกาด้วย. เพราะฉะนั้นเราจะต้องกลายเป็นอุบาสก ไม่ใช่เป็นชาวบ้านธรรมดา. ชาวบ้านธรรมดา ก็ไม่มีธรรมะ ไม่มีศาสนา มีแต่เรื่องทำมาหากิน มีแต่เรื่องวัตถุเนื้อหนัง อย่างคนธรรมดา; ไม่ใช่อุบาสก อุบาสิกา. ที่นี้เราทำอย่างนั้น ก็ทำได้ด้วย แล้วเรายังมีความรู้และประพฤติในทางธรรมะ เพื่อจะไม่ให้สิ่งเหล่านี้เกิด ความทุกข์ขึ้นมาด้วย เพราะฉะนั้นเราเป็นอุบาสก หรืออุบาสิกาแล้วแต่เพศ ไม่ใช่คนธรรมดาสามัญทั่วไป. นี่ก็ความเป็นพุทธบริษัท.

อย่าได้เข้าใจให้ผิดในเรื่องนี้ แล้วก็ไม่ต้องสนใจในความเป็นพุทธบริษัท หรือความเป็นอุบาสก อุบาสิกา. เมื่อผู้ใดเป็นผู้ปฏิบัติธรรมะเต็มรูปของความเป็นอุบาสก อุบาสิกา นั้นก็แสดงว่า ถ้าจะมีการประพฤติปฏิบัติเหมือนพระอยู่อย่างหนึ่งส่วนหนึ่ง; เพียงแต่ว่ามันไปช้ากว่าพระเท่านั้น เพราะเราต้องลากลูกคัมมะอะไรไปด้วย. เหมือนกับรถตถนน มันจะวิ่งเร็วเหมือนกับรถไฟ หรือเรือบินไม่ได้; แต่มันก็มี “การไป” อยู่โน้น ในเมื่อมีความต้องการจะไป มันก็หมุนไปข้างหน้า.

ที่นี้ เราก็ต้องมองดูให้เห็นเคล็ดในข้อที่ว่า เราสามารถในการจับปลาสองมือ; เราสามารถจับปลาสองมือ. เรื่องจับปลาสองมือโบราณชาวเขม. แต่นั่นความหมายมันอีกอย่างหนึ่งต่างหาก มันไม่ใช่ความหมายอย่างที่ผมกำลังพูด. จับปลาสองมือหมายความว่า มันทำไม่ถนัด มันสั้น แล้วมันเลยหลุยกมือไปทั้งสองตัว;

แต่มันไม่ใช่เรื่องจับปลาอย่างนั้น มันหมายถึงทำอะไรอย่างพร้อมกัน ได้สำเร็จ ทั้งสองอย่าง; เช่นว่าเรื่องฝ่ายโลกก็ไม่ให้เสีย ฝ่ายธรรมก็ไม่ให้เสีย; เรื่องฝ่ายร่างกายก็ไม่ให้เสีย เรื่องฝ่ายจิตใจก็ไม่ให้เสีย. พวกชาวบ้านเขายังสามารถทำชนิด “งานหลวงก็ไม่ให้ขาด งานราษฎร์ก็ไม่ให้เสีย”; หมายความว่า เขาทำได้พร้อมกันทั้งสองอย่าง; มันเหมือนกับจับปลาสองมือ. จับปลาอย่างนี้ เขาไม่ได้ห้าม และมันอยู่ในวิสัยที่จะทำได้.

ส่วนจับปลาสองมือในน้ำลึก ๆ ทั้งสองมือนั้น มันมีหวังหลุดไปเสีย ทำแล้วจะไม่ได้อะไรเลย; แต่ในเรื่องอย่างนี้ (คงยกมาข้างต้น) แล้ว ทำได้. คนเขลา และคนอวดก็เท่านั้นที่ทำได้. เขาพูดเพ้อ ๆ ไป; มีครูบาอาจารย์ ที่สมมุติว่าเป็นบัณฑิต นักปราชญ์อะไรก็ตาม พูดเพ้อ ๆ ไปตามความเขลา และความอวดก็ ว่าทำไม่ได้; จะทำให้มีประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมพร้อมกันไป ไม่ได้; จะร่ำรวยด้วยทรัพย์ และร่ำรวยด้วยธรรมะ ไปนิพพานพร้อม ๆ กัน ไม่ได้. นั่นมันเป็นความเขลา และความอวดที่เขาคิด.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรื่องสุญญตา กับ ขรรวาส ข้อนั้นผมอธิบายละเอียดพอแล้ว. เรื่องที่พระพุทธเจ้าตรัส เรื่องสุญญตา กับ ขรรวาส นั้น; ขรรวาสไปทูลถามว่า ธรรมะอะไรจะเป็นประโยชน์แก่ออกุศลแก่พวกข้าพระองค์ผู้เป็น ขรรวาส ตลอดกาลนาน. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เรื่องสุญญทานั้นคือเรื่องที่จะบรรลุมรรคผล และไปนิพพานสำหรับขรรวาส; เพราะฉะนั้น ก็แปลว่า ขรรวาสจะต้องปฏิบัติเรื่องสุญญตา พร้อมกันไปกับเรื่องทำมาหากิน. เรื่องนิพพานก็มีหวังที่จะได้โดยแน่นอน; **เรื่องปากเรื่องท้องกลายเป็นเรื่องเล็ก.** ถ้าคุณไม่ลืมคำพุทธานี้แล้ว เกล็ดนั้นจะเป็นไปได้; ถ้าคุณเกิดไปลืมคำพุทธานี้ ข้อนั้นแล้ว ถัดมาเรื่องปากเรื่องท้องเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องธรรมะเป็นเรื่องเล็กแล้ว เกล็ดนั้นก็ล้มละลาย.

เพราะฉะนั้นขอให้มาถึงคำบรรยายครั้งก่อน ๆ ที่แล้ว ๆ มา ในข้อที่ว่า
เกิดมาทำไม ? อย่างนี้ และยังระลึกได้ว่า เกิดมาเพื่อได้สิ่งที่สุดท้ายที่มนุษย์ควร
จะได้ จะต้องได้; เพราะฉะนั้นเรื่องนั้นไม่ใช่เรื่องทำมาหากิน ไม่ใช่เรื่องปาก
เรื่องท้อง ไม่ใช่เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ; เรื่องต่างๆ เหล่านั้นเป็น
เรื่องเล็ก. มีพอให้มันรู้ว่าเป็นอะไร หรือพอให้รอชีวิตอยู่ได้ แล้วก็ตั้งหน้า
ตั้งตาทำให้อะไรที่สุดท้ายที่มนุษย์ควรจะได้ คือภาวะสูงสุดในทางจิตใจ. จิตใจจะ
สูงที่สุด จะประเสริฐ จะวิเศษที่สุดได้อย่างไรนั้น จะต้องเอาให้ได้. เรื่องอาชีพ
เรื่องเงินทอง นั่นก็เป็นเพียงอาชีพ เพียงเลี้ยงชีวิตอยู่; แล้วในขณะที่มีชีวิต
อยู่นี้จะต้องได้สิ่งนั้น – คือสิ่งที่สุดท้ายของมนุษย์. ถ้าหลักอันนี้ไม่เพื่อนละก็
เกิดมันจะเป็นไปได้สำเร็จ. ถ้าเกิดไปกลับกันเสีย เป็นพวกวัตถุนิยมล้วน ๆ;
เกิดมาเพื่อเอาตัวรอดอย่างหนึ่ง นอกนั้นไม่มีอะไร ธรรมะเป็นเรื่องเล็ก,
เป็นเรื่องมีไว้สำหรับหลอกคนโง่; อย่างนี้ไม่มีหวัง.

บัดนี้ก็มีปัญหา เรื่องโลกกำลังเป็นวัตถุนิยมจัด แล้วเป็นกันทั่วโลก
มากขึ้นทุกที ก็เลยถูกขู่ ถูกตบไปแต่ในทางผิด หรือเข้าใจไม่ได้. ในฐานะ
ที่เราเป็นมนุษย์อิสระเลือกได้ มีสติปัญญาของเราเองอย่างนี้ เราควรจะไปให้ถึง
ที่สุดจุดหมายปลายทาง ที่มนุษย์ควรจะไปถึง ก็คือไม่ใช่วัตถุนิยม ไม่ใช่เรื่อง
เนื้อหนัง เรื่องปากเรื่องท้อง; แต่เป็นเรื่องสูงสุดในทางจิตใจ. เทียบกันเราถือ
กันว่ากิน คิม ว่าเรื่งเติมที่ เสพอะไรเสียเร็ว ๆ เพราะว่าพรุ่งนี้เราอาจจะตาย
เสียก็ได้; มันเป็นเรื่องของคนบ้าวัตถุ บ้าเนื้อหนัง; เป็นกันมาแล้วตั้งแต่
ก่อนพุทธกาลโน้น จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ยังมีมากขึ้น ๆ. เมื่อพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น
ทรงแสดงสิ่งประเสริฐที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ ในการที่เรามีจิตใจ มีความดี ความ
สุข ความประเสริฐ สูงสุดถึงที่สุด; แล้วเราก็คือเราเอง ไม่ต้องมีใครมารู้;
เรื่งง่าย ๆ ก็คือ เรียกว่าได้นิพพาน.

เกี่ยวกับนิพพานก็มีเรื่องจะต้องพูดโดยสรุปอีกทีหนึ่งว่า เกี่ยวกับคนยังโง่
มาก เพราะไปหลงวัตถุ เนื้อหนังมาก ก็ยังโง่มาก; ก็เลยเห็นนิพพานว่า เป็น
เรื่องไม่เกี่ยวกับมนุษย์. นี่มันผิดทั้งสองพวก; คือพวกที่แก้วัด เครื่องศาสนา
ก็เข้าใจผิดเรื่องนิพพาน เอาไปไว้ที่ไหนก็ไม่รู้ เอาไปไว้ในอนาคตก็เหมือนกันคนชาติ
ก็ไม่รู้ เอาไปไว้ที่ไหนก็ไม่รู้ กระทั่งอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ กระทั่งคืออะไรก็ไม่รู้;
ได้แต่หวังว่า “ขอให้บรรลุนิพพาน ในอนาคตกาลเบื้องหน้าโน้นเทอญ” เท่านั้น.
นี่ก็ผิดและโง่ที่สุดเลย. อีกพวกหนึ่งก็คือการศึกษาสมัยปัจจุบัน ที่ไม่เข้าใจเรื่อง
นิพพานก็หาว่า เรื่องนิพพานเป็นเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ ครี ๆ กระ ๆ สำหรับคนโง่
สำหรับคนสมัยโบราณ; นี่ก็ไม่รู้ว่านิพพานคืออะไรไปเสียอีก. พวกคุณกำลัง
ถามกันฝรั่งก็ต้องเป็นอย่างนั้น นิพพานเป็นของใครไม่ใช่เรื่องสำหรับเรา;
นี่ระวังให้ดี ๆ.

คำว่า “นิพพาน” แปลว่าเย็น ร่ายละเอียดพูดแล้ว ไม่ต้องพูดซ้ำอีก;
แต่พูดให้ชัดเจนไปว่า นิพพาน นั้นคือภาวะที่อายตนะเป็นของเย็น; ประโยค
สั้น ๆ “นิพพานคือภาวะที่อายตนะเป็นของเย็น”. อายตนะ คือตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ นี่เป็นสื่อหรือทางสำหรับติดต่อกับของภายนอก คือรูป เสียง กลิ่น
รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์, อยู่ข้างนอก. เรามีอายตนะภายใน คือตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ สำหรับติดต่อกับสิ่งข้างนอกเหล่านั้น. นิพพาน คือภาวะที่อายตนะ
นั้นเป็นของเย็น. ถ้าเราปล่อยไปตามความโลภ ความโกรธ ความหลง อายตนะ
จะเป็นของร้อนตลอดเวลา : เกี่ยวร้อนทางตา เกี่ยวร้อนทางหู เกี่ยวร้อนทาง
จมูก เกี่ยวร้อนทางลิ้น เกี่ยวร้อนทางกาย เกี่ยวร้อนทางใจ. ถ้ามีการปล่อย
ไปตามอำนาจของโลภะ โทสะ โมหะ คือไม่มีธรรมะนั้น อายตนะเป็นของร้อน;
ขณะนั้นเรากำลังตกอยู่ในวัฏฏสงสารคือของร้อน.

ที่นี่ เรามีอุบาย มีเคล็ด มีเทคนิค อย่างที่ว่า ปฏิบัติอยู่อย่างถูกต้อง ตามหลักของพระพุทธศาสนา ก็จะมีผลปรากฏคือ อายตนะกลายเป็นของเย็น ไม่เกิดความร้อนเกี่ยวกับทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ. มันต่างกันนิดเดียวว่า เย็นนี้ มันมีว่าเย็นตลอดไป หรือเย็นชั่วคราว. ถ้าเรายังเป็นคนธรรมดาสามัญอยู่มาก มันก็เย็นชั่วคราว เคี้ยวมันกลับร้อนอีกได้; แล้วก็ทำให้เย็นอีกได้ เคี้ยวมันกลับร้อนอีก แล้วก็ทำให้เย็นอีกได้. ถ้าเราปฏิบัติขึ้นไปจนถึงขั้นพระอรหันต์ ก็สามารถทำให้เย็นได้มากขึ้น ๆ จนไม่กลับร้อนได้อีกเลย; มันต่างกันเท่านั้น. แต่ส่วนเย็นก็คือเย็นอย่างนั้น เย็นอย่างเดียวกัน นั่นแหละ; ร้อนก็คือร้อนอย่างนั้น. การที่สามารถทำให้เกิดความเย็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในที่นี้และในเดี๋ยวนี้ ในปัจจุบันชาตินี้ ในกิจการงานทุกอย่างนี้ นั่นเรียกว่า “นิพพาน”.

อย่างคุณตอบไล่ตก คุณก็ร้อน; เกิดความยึดมั่นถือมั่นเป็นทวัฏเสียหายอย่างร้ายแรง แล้วมันก็ร้อน เกิดความเสียใจ โศกเศร้า ปรีทเวอะไรก็ตาม. นี่ก็สร้างความร้อนขึ้นมา เป็นวัฏสงสาร. ถ้าคิดถูก คิดไปตามหลักธรรมชาติ ก็ได้ ว่าทุกอย่างมันเป็นไปตามเรื่องของมัน ไปตามเหตุตามปัจจัยของมัน; เหตุปัจจัยมันเพียงพอก็ตอบไล่ได้ เหตุปัจจัยมันไม่เพียงพอมันก็ตอบไล่ตก; แล้วไม่ต้องไปรื้อกับมัน ตกแล้วก็เรียนใหม่ได้. นี่ก็เรียกว่าทำให้มันเย็น. แต่ต่อไปข้างหน้ามันไม่ใช่เพียงเรื่องเรียนและเรื่องตอบไล่ มันเรื่องกรรมงานสวพัต มังงาน สังคม งานอะไรต่าง ๆ ส่วนแต่นำมาซึ่งความร้อน. ที่นี้คุณทำให้มันเย็นได้ในภพใด ก็เป็นนิพพานส่วนหนึ่ง ๆ อยู่ในภพใดนั้น ๆ ชั่วคราว ๆ ชั่วคราว ๆ ไปจนกว่ามันจะไม่ร้อนได้อีกเลย จึงจะเป็นนิพพานที่ถูกต้องสมบูรณ์, ทั้งถูกต้องและสมบูรณ์.

เพราะฉะนั้นนิพพานไม่ใช่เรื่องที่จะต้องแยกออกไปจากตัวเรา ทั้งอยู่กับสติปัญญาของเรา เพื่อป้องกันสิ่งต่างๆ ไม่ให้สร้างความร้อนขึ้นมา; ไม่ใช่ค่อยๆ แล้ว อีกก็บ๊ยะ ก็กลั๊ยะ ก็ร้อยชาติ พันชาติ จึงจะถึงนิพพาน; ไม่ใช่เช่นนั้น. พระพุทธเจ้าท่านไม่ต้องการอย่างนั้น; ท่านชี้ระบุว่า นิพพานคือความเย็นของอายตนะ มีได้เท่าไรก็เท่านั้น; มีได้ตลอดกาลก็เป็นนิพพานแท้และสมบูรณ์. เพราะฉะนั้นเราจะต้องสนใจที่สุด ไม่เช่นนั้นจะต้องตกนรกทั้งเป็น. ในวันหนึ่งๆ มันมีเรื่องทำให้ร้อนมากมายหลายเรื่อง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย. มากที่สุดก็คือทางใจ เพราะมันคิดได้คล่องแคล่ว. ยิ่งสมัยนี้ การศึกษาให้ฉลาดเพียงว่าเป็นคนคิดเก่ง แต่ไม่ได้รับรองว่า คิดถูก หรือคิดผิด เพราะฉะนั้นการคิดเก่ง มันก็เลยเก่งไปในทางคิดผิด มันก็มีเรื่องร้อนมาก และเป็นเรื่องร้อนโดยไม่รู้สึกตัว. ผมเรียกว่า “ไฟเย็น” “ไฟเยือก” เหมือนกับพวกฮิบบิกี้ได้. มันก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นไฟที่ไหม้หนังพอง ไฟเย็นไฟเยือกก็ยังมี; มันร้อน มีความหมายเป็นความร้อนทั่วกันทั้งนั้น.

นี่ถ้าคุณไม่เห็นตามที่แท้จริง แล้วก็เลยไม่รู้สึกว่า นิพพานนี้เป็นของจำเป็น ที่จะต้องมีอยู่กับเนื้อกับตัว แม้ที่ยังอยู่ในบ้านเรือน. ถ้านิพพานไม่จำเป็นแก่พวกฆราวาส พระพุทธเจ้าจะไม่ตรัสเรื่องสุญญตาแก่ฆราวาส; นี่มีเหตุผล. พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องสุญญตาแก่ฆราวาส ก็เพื่อให้ฆราวาสมีนิพพานอย่างสำหรับฆราวาส อยู่ในบ้านในเรือน; แล้วจะติดกับร้อนได้. เพราะฉะนั้นคนที่พูดว่าทำไม่ได้. ทำทางโลกก็ต้องเอาแต่ทางโลกอย่างเดียว ทางธรรมทำไม่ได้; ก็เป็นคนโง่และคนอวดดีบวักกัน, ทั้งโง่ทั้งอวดดี. เลิกโง่เลิกอวดดีเสีย จะมองเห็นว่าพระพุทธเจ้าท่านตรัสถูกต้องแล้ว ว่าฆราวาสนี้จะต้องสนใจเรื่องสุญญตาให้มันมีความเย็นทางอายตนะ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจพอสมควร; จะได้ไม่เป็นโรคเส้นประสาท จะได้ไม่วิกลจริต จะได้ไม่ต้องฆ่าตัวตาย และจะได้ไม่เดือดพล่านจนเป็นอัมพาตในที่สุด.

ถ้าคุณเห็นว่านิพพานเป็นของศรี มันก็เท่ากับเห็นว่า พระพุทธศาสนา
ทั้งหมดนั้นเป็นของศรี; เพราะว่าพระพุทธศาสนาทั้งหมดนั้นต้องการนิพพานที่นี่
และเกี่ยวนี้; ให้มีนิพพานในกลางวิญญูสงสาร. ชีวิตชาวราศีอยู่ในกลางวิญญูสงสาร
มีที่ -- มีชั่ว มีบุญ -- มีบาป มีสุข -- มีทุกข์ มีอะไรขึ้น ๆ ลง ๆ. มันเป็นวิญญูสงสาร.
ความไม่ต้องเป็นอย่างนั้น ความคงที่ ความสงบ ความสะอาด ความหยุดได้
ความเป็นอิสระ นี่เป็นนิพพาน. นี่ถึงสระ *คันมะพร้าววนาพิเกรี* คันเดียวในเน
กลางทะเลซึ่ง *ฝนตกก็ไม่ต้อง พัวร้องก็ไม่ถึง* กลางทะเลซึ่ง *ถึงได้แต่*
ผู้หันบุญเอ๋ย. ท้องๆเขาไว้บ้าง.

นี่เรียกว่ามันเป็นเคล็ด ที่คุณเป็นชาวราศีก็เกี่ยวข้องกับนิพพานได้;
แล้วก็ไม่เป็นการจับปลาสองมือที่ล้มเหลว. แต่เป็นการจับปลาสองมือที่เป็นปลา
คนละชนิดที่มีพริ้วกันไปสองมือ แล้วก็สำเร็จด้วย คือปลาตัวนี้ และไม่ทำให้ปลา
อีกตัวหนึ่งเป็นของร้อนขึ้นมา. เพราะฉะนั้นอย่าไปเชื่อว่าจะแยกกันเด็ดขาด
ว่าเดี๋ยวนี้เป็นชาวบ้านเป็นชาวโลกก็ต้องเอาเรื่องปากเรื่องท้อง ต้องทำมาหากิน
ไม่ข้องสนใจเรื่องศาสนา เรื่องนิพพาน. เราจะต้องมีของสองสิ่งนี้เคียงคู่กันไป
เหมือนกับที่ผมพูดในครั้งที่หนึ่ง ในการบรรยายว่า ชีวิตของเราต้องเทียมด้วย
ควายสองตัว; จำควายสองตัวไว้ ควายตัวหนึ่งคือ เทคโนโลยี ตามหน้าที่
การงานนั้น ควายตัวที่สองคือ *spiritual enlightenment* ความสว่างไสวในทาง
วิญญาณหรือจิตใจ; มีควายสองตัวเคียงคู่กันไป ชีวิตนี้ก็สะดวกสบาย ราบรื่น
ถึงที่สุด อย่างไม่ต้องโกสาลงุ่นวาย; นี่คือเคล็ด. ถ้าอย่างนี้ไม่ใช่เคล็ดแล้ว
ก็หมดปัญญา ไม่มีอะไรจะพูดอีก. นี่เป็นเคล็ดที่ทำให้ได้ผลมากที่สุดโดยลงทุน
น้อยที่สุด.

ที่จะเข้าใจผิดก็มีอยู่อย่างที่ว่า ไปแบ่งแยกเป็นพระ เป็นฆราวาส
มากเกินไป; จนเข้ากันไม่ได้. ผมบอกว่าให้เป็นพระเสียให้เสร็จในความเป็น

พระราชนิพนธ์ด้วย. เคียงนี้คุณได้ขึ้นได้ฟังหลักพุทธศาสนาซึ่งสูงว่าอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วเป็นของพระไปหมด. พอพูดเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา มรรค ผล นิพพาน ก็เลยเกิดความคิดเข้าไปว่า อ้าว เขาของพระมาใช้ บ้าแล้วโว้ย; อย่างนี้ เขาเรื่องของพระมาศึกษาปฏิบัติ บ้าแล้วโว้ย. ความจริงไม่ใช่เป็น อย่างนั้น ไม่ใช่เขาของพระไปใช้; เข้าใจงี้ๆ ไปเองว่า เขาของพระไปใช้.

มันไม่มี ว่าของพระของพระราชนิพนธ์ เรื่องกับทุกข์ทางจิต ทางวิญญาณไม่มี แยกไว้เป็นของพระของพระราชนิพนธ์; เป็นเรื่องต้องกับความยึดมั่นถือมั่น หรือ เรื่องกับสันหา เรื่องอริยสัจจ์ เรื่องมรรคมงคลแปด เหมือนกันหมดเลย ไม่มีพระ ไม่มีพระราชนิพนธ์ ในเรื่องนี้. พระราชนิพนธ์ก็ถือพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เหมือน กับพระ; พระก็ถือพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เหมือนกับพระราชนิพนธ์. แล้วก็หลักที่จะปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา ตบก็เสตสันหา อย่างเดียวกันกับ พระราชนิพนธ์ หรือพระก็ตาม; เพียงแต่ว่า ไปได้ไกลกว่า ไปได้มากกว่า หรือ น้อยกว่า. ส่วนเรื่องของพระทั้งหมดนั้นมันก็เป็นเรื่องของพระราชนิพนธ์โดยเนื้อหา โดยสาระ โดยใจความ. แต่ถ้านำไปบัญญัติชื่อ เรียกกันในหมู่พระ แล้วก็ได้ยิน กันแต่ในหมู่พระ ก็เลยเข้าใจไปว่า เป็นเรื่องของพระโว้ย.

เช่นเรื่อง ทำปาฏิโมกข์นี้ คุณก็คิดว่า เป็นเรื่องของพระ; ถูกแล้ว พระพุทธรูปเจ้าท่านบัญญัติไว้ว่า พระต้องทำปาฏิโมกข์ทุกกึ่งเดือน. แต่ว่านี้ ไม่ใช่จำกัดว่า พระทำอย่างเดียว พระราชนิพนธ์ทำได้, ถ้าคุณจะทำระเบียบวินัย อะไรมาอ่านดู ทุกๆ สัปดาห์ ทุกๆ กึ่งเดือน; แล้วก็เตือนกัน อย่าให้ทำผิด พลัดในเรื่องกฎหมาย ในเรื่องระเบียบอะไร มันก็ได้เหมือนกัน. เพราะฉะนั้น คำว่า “ปาฏิโมกข์สังวร” ใช้ได้ทั้งพระทั้งพระราชนิพนธ์. พระสงฆ์รวมระวางในข้อ กฎต่างๆ ของพระ; พระราชนิพนธ์ก็สำรวมระวางในข้อกฎหมายต่างๆ ของพระราชนิพนธ์ ก็เรียกว่า “ปาฏิโมกข์สังวร” ได้.

เมื่อพระมีอินทรียัสวรร, ตำรวมตา หู จมูก ตีน ภาย ใจ ไม่อินทรี
อินทรีไปตามสิ่งที่มากระทบ, ชาวาสก็ควรทำเหมือนกัน; มิฉะนั้นจะตกนรก
ทั้งเป็น จะต้องระวังเรื่องที่เขาเกี่ยวข้องกับเรา ทางตา ทางหู ทางจมูก
ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ อย่าให้เกิดเป็นพิษเป็นอันตรายขึ้นมา; แม้ไม่ทำพระ
ไม่เท่ากันกับพระ แต่ก็ทำเหมือนกันนั่นแหละ เพียงแต่เรามีความมากน้อยกว่ากัน
เท่านั้น.

เรื่องของพระหนักขึ้นไปอีก เช่นว่า บั๊จเวกชน จีวร บิณฑบาต
เสนาสนะ พระต้องทูลวันนี้ อย่าเข้าใจว่าชาวาสไม่เกี่ยว; ชาวาสก็ต้องทำ.
ถ้าไม่ทำก็เป็นชาวาสที่เลว แล้วจะมีความทุกข์ด้วย. ถ้าบั๊จเวกชนจีวร ที่ว่า
จะใช้จีวรนี้เพียงเพื่อมาบิณฑบาต ร้อนหนาว หรือเหลือบุง ลมแตกอะไรทำนองนี้;
หรือว่ามันไม่ใช่ตัวสัตว์ตัวบุคคล ทั้งผู้ใช้จีวร ผู้ห่มจีวรและตัวจีวร. ถ้าชาวาส
คิดนึกได้ข้อย่างนั้นก็เป็นชาวาสที่ดี จะไม่สุรุ่ยสุร่ายเรื่องเครื่องแต่งตัว จะไม่มี
ความหงุดหงิดเกิดขึ้นเพราะเรื่องการแต่งกาย เครื่องนุ่งห่ม. เพราะฉะนั้น
พระปฏิบัติอย่างไร ชาวาสก็ปฏิบัติอย่างนั้นเกี่ยวกับเรื่องเครื่องนุ่งห่ม อย่าให้มัน
เกินความจำเป็น, ให้เป็นเพียงเท่าที่จำเป็นอย่างไร ก็ทำอย่างนั้น.

เรื่องอาหารบิณฑบาต บั๊จเวกชนอาหารบิณฑบาต ก็เพื่อจะเตือนตน
ให้บริโภคน้ำที่จำเป็น อย่าให้กลายเป็นเพ้อ หรือเกินไป หรือด้วยความตะกละ
หรือด้วยความรักสวรั้งาม, บำรุงบำเรอ. ชาวาสก็ปฏิบัติได้ เกี่ยวกับอาหาร
การกินให้พอเหมาะพอสม เท่าที่จะมีความสะดวกสบายในการปฏิบัติหน้าที่การงาน;
ไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่กรุงเทพฯ ข้าราชการไปกินอาหารมื้อกลางวันให้อร่อยที่
นนทบุรี เป็นต้น; นั่นมันเป็นเรื่องบ้า. ถ้าถือหลักอย่างนั้นแล้ว ชาวาส
ก็ตกนรกทั้งเป็น; แต่ถ้าถือหลักตามพระ ถือบั๊จเวกชนเรื่องบิณฑบาต

กินอาหารนี้ เท่าที่ร่างกายต้องการ มันจะสะดวกสบายสำหรับปฏิบัติหน้าที่การงาน. คุณก็ท้องจนจำได้กันอยู่แล้ว ผมก็ไม่ต้องพูด. สวดมนต์จบแล้ว ขอรับรองแต่เพียงว่า สึกออกไปก็อย่าลืมเสีย ให้ของไก่ต้มเค็ม.

เรื่องเสนาสนะก็เหมือนกัน : จะอาศัยเสนาสนะเพียงเพื่อให้ได้รับความสะดวกสบายในการเป็นมนุษย์, แล้วดำเนินไปให้ถึงจุดหมายปลายทางของความ เป็นมนุษย์. ถ้าเราไปมัวสร้างที่อยู่อาศัยให้มากมาย มันก็มีการเกิดขึ้นมาก เกินกว่าความจำเป็น; ต้องลงทุนมาก ต้องลำบากมาก กว่าจะได้มานี้; บางที ต้องฉิบหายไปถึงตั้งแต่ที่แรก. ถ้ามีอย่างนั้นมันก็ต้องรักษา ต้องมีค่าใช้จ่ายในการรักษาดูแลมาก ดูแลไม่ทั่วถึง; แม้ทำได้มันก็เป็นห่วง เป็นวิตกกังวลจน จิตใจหม่นหมอง. เพราะฉะนั้นให้มีบ้านเรือนเท่าที่จำเป็น อย่างโคลงสุภาษิตว่า "น้อยน้ย ทำรงน้อย แต่พอตัว" นี้ ถ้าทำใหญ่เกินไปคนก็หัวเราะ; ให้พอดีพอ สะดวกแก่ความจำเป็นที่จะอยู่อาศัย เพื่อทำหน้าที่การงานของมนุษย์. นี่เรื่อง เสนาสนะ หมายถึงบ้านเรือน เครื่องใช้สอยในบ้านเรือน เครื่องเรือนอะไรก็ตาม ที่มีนัยเนื่องด้วยเรือน ๆ; ให้เหมือนกับพระปัจเจกชนนั้นแหละ. ไม่ได้ หมายความว่า คุณจะต้องอยู่กระต๊อบอย่างนี้; ไปเป็นพระวาสนแล้วคุณจะต้องอยู่ กระต๊อบเล็ก ๆ อย่างนี้, ไม่ใช่; แต่จะอยู่อย่างพอเหมาะพอสมอย่างไรก็ได้ แต่ รู้ความหมายของมัน อย่ามีจิตใจที่ลุ่มหลงไป.

ข้อสุดท้าย เรื่องทุกข์ บัณฑิตก็เพื่อให้ไม่ต้องลำบากมากเกินไป; เอาแต่พอที่ถูกต้อง. ถ้ามันเหลือวิสัยเกินกว่าความจำเป็นแล้ว ให้มันหายไปได้ ร่างกายนี้ไม่ต้องสิ้นรณจนลำบากเกินไปเลย. แต่ว่าเมื่อปฏิบัติในหลักการเป็นอยู่ อย่างอื่นถูกต้องแล้ว โรคภัยไข้เจ็บมันก็ไม่มี; และโรคภัยไข้เจ็บนี้จะบำบัดได้ด้วย พหุยาที่ไม่ต้องแพง ไม่ต้องวิเศษวิโสอะไร. เรื่องถึงขนาดที่จะต้องผ่าตัดเปลี่ยน

หัวใจอะไรนั้น เป็นเรื่องบ้า ไม่จำเป็นจะต้องทำ, ควรปล่อยให้มันเป็นไปตามธรรมชาติ ก็ตายหรืออะไรก็ตามใจ; เป็นผู้สิ้นโทษเมื่อนั้นเรื่องทุกข์ยาก ที่จะเยี่ยวาชีวิตนี้ด้วย,

เป็นอันว่า เรื่องปัจจุเวกขณะ ๔ ของพระนี้, ของมรราชก็เหมือนกัน, แค่นั้นเรียกชื่อเป็นแบบของพระเถระแล้ว พอมรราชได้ฟังเข้าก็ท้อใจเลย; กลัวจะเป็นพระอยู่รัก, ที่จริงโทษเนื้อหา โดยความหมายแล้วมันก็เป็นอันเดียวกัน,

เรื่องประมาณในโภชนะ นี่ก็อีกเรื่องหนึ่ง, เมื่อพระต้องการทำความเพียรทางจิต ก็กินอาหารน้อยกว่ามรราช; มรราชต้องการใช้กำลังทางกาย ก็ต้องกินมากกว่า แต่ว่ามีประมาณ ประมาณที่พอดี, ความพอดีในการกินอาหารนี้ ก็ต้องปฏิบัติเคร่งครัด อย่างเดียวกัน ทั้งพระทั้งมรราช,

เรื่องของพระแท้ๆ ยิ่งขึ้นไปอีก เช่น ชาติริยานุโยค – คือนอนน้อย ก็เหมาะแล้วสำหรับพระที่นอนน้อย เพราะมีเรื่องฝึกฝนทางจิต ทางวิญญาน, มรราชต้องใช้กำลังทางกาย จะนอนน้อยเท่าพระไม่ได้; แต่แล้วก็ต้องนอนน้อยเหมือนกัน มรราชก็จึงนอนให้น้อยเท่าที่จะเหมาะสมแก่มรราช,

เรื่องอุทกข์, เคล็ดไปอุทกข์เสียเลย ซึ่งใครๆ ก็เข้าใจว่ามีบัญญัติไว้เฉพาะพระ, จะให้คนอื่นก็พิจารณาอุกต ก็นอนชั่ววันเดียว ภาชนะใบเดียว อะไรทำนองนี้; เอาแต่ความหมายของมันซิ ก็เราอย่าส่ายสว่สว; กินเกินจำเป็น, กินจำนวนมือเท่าที่จำเป็น, ภาชนะเท่าที่จำเป็น เท่าที่สะดวกหรือเหมาะสมอย่าให้มันเพ้อ, อย่างจิ๋วตามฝันอย่างนี้, มรราชก็มีเครื่องนุ่งห่มเท่าที่จำเป็นเท่าที่พอเหมาะพอสม อย่าให้มันเพ้อ, เรื่องอื่นก็เหมือนกัน รวมความแล้วมันเป็นเรื่องสิ้นโทษ ไม่มีทางผิดที่มรราชจะถืออุทกข์ คือชีวิตเป็นอยู่ไม่พุ่มเพ่อ

เขาแต่พอเหมาะพอดี เท่าที่จะเป็นอยู่ได้ โดยสะดวกแก่หน้าที่การงาน. นี่เรียกว่า
รทุกข์ มรณาสถียังถือทุกข์ได้.

เรื่องอื่นๆ อีกก็เหมือนกัน จะเอามาพูดหมดทุกเรื่องมันก็ไม่ไหว.
อยากจะเตือนเรื่องสุดท้ายก็คือ เรื่องอุคคัมคตฺติของโพธิสัตว์ เป็นมรณาสถนั้นแหละ
เป็นโพธิสัตว์ได้. ถ้าเป็นวงกว้างไม่ได้ก็เป็นแต่เพียงในครอบครัวก็แล้วกัน ;
บำเพ็ญบารมีถึงกระทั่งคนในครอบครัว หรือคนข้างเคียงออกไปๆ ให้มีความสุข
สามารถ สุกผิไม่ลายมือ ก็เรียกว่ามอคคัมคตฺติของโพธิสัตว์ได้. เพราะฉะนั้นเป็น
มรณาสถที่อยู่ในบ้านเรือนนั้นทำได้ทุกสิ่งทุกอย่าง ตามเนื้อหาสาระของพระพุทธ-
ศาสนา; นี่ก็คือ “โศสฺติ”.

ที่นี้อยากจะแนะต่อไปถึงข้อที่ว่า ให้ถือปฏิบัติโดยใจความ หรือโดย
ความหมาย หรือโดยเนื้อแท้ หรือโดยสาระนี้ ไม่ใช่โดยอ้อม : คุณอย่าทำให้
ปนกันยุ่ง “โดยใจความ” นี่ไม่ใช่ “โดยอ้อม”, โดยอ้อมคือเฉไปจาก
ใจความ. โดยใจความนี่คือโดยตรง. ถ้ามรณาสถเอาเรื่องของพระมาปฏิบัติ
โดยใจความ นี่ก็คือปฏิบัติโดยตรง ไม่ใช่โดยอ้อม; อย่าพูดว่าโดยอ้อม. ข้อ
ปฏิบัติทางๆ ที่ยกขึ้นมาแล้วสำหรับพระปฏิบัติกันนั้น มรณาสถเอามาปฏิบัติได้
โดยตรงไม่ใช่โดยอ้อม; หากแต่ว่าเป็นไปโดยใจความ เอาใจความมาใช้ให้ถูกต้อง.
ส่วนปริมาณหรืออะไรนั้น ไม่จำเป็นจะต้องเท่ากัน, ระดับไม่จำเป็นจะต้องเท่ากัน ;
แต่ใจความนั้นตรงกันเสมอ. เพราะฉะนั้นเราคงมีใจความสำคัญเหมือนกัน
ทั้งพระทั้งมรณาสถ: คือบุคคลผู้กำลังเดินไปๆ เดินไปๆ จากความเป็นทุกข์
สู่ความดับทุกข์; นั่นคือใจความ. มรณาสถก็ต้องเดินเข้าเพราะแบกสองบ่า;
พระก็ไปเร็วเพราะแบกบ่าเดียว หรือไม่แบกเลยก็สุดแท้.

ที่เรียกว่า “ใจความ” นั้นแหละสำคัญที่สุด; อะไร ๆ ก็ขอให้ถือให้ถูก ให้ตรงตามใจความ. อย่างหลักพระพุทธศาสนาเกี่ยวนี้เราถือไม่ตรง, ผิดใจความ ผิดหลัก เลยยิ่งไปหมด; เป็นพุทธศาสนาเกือบปลอม เนืองออกออกมาใหม่ ๆ เพราะถือเอาใจความไม่ได้ จับใจความไม่ได้; แม้จะรุ่งเรืองด้วยวัตถุทางศาสนา มันก็ไม่มืพระพุทธศาสนา หรือจับทุกขไม่ได้. จะสร้างวัดให้เต็มบ้านเต็มเมือง, สร้างพระเจดีย์ให้เต็มบ้านเต็มเมือง ให้เหลืออร่าม ไปทั้งประเทศ มันก็ช่วยอะไร ไม่ได้; ถ้าถือเอาใจความผิด, ใจความของมันอยู่ที่ว่า มีจิตใจ สะอาด สว่าง สงบนี้; ไม่ใช่เต็มไปด้วยโบสถ์ วิหาร หรือเจดีย์ หรือผ้าเหลือง หรืออะไร ทำนองนี้. เพราะฉะนั้นขอให้ถือว่า ใจความนั้นแหละสำคัญ; ตัวหนังสือก็ไม่สำคัญ, พหิริของอะไรต่าง ๆ ก็ไม่สำคัญ; ต้องถือเอาใจความให้ถูกต้อง นั้นแหละเป็นส่วนสำคัญ.

เกี่ยวนี้เขาเน้นหนักไปในทางประเพณี. สมมุติชื่อว่า พุทธศาสตร์ และประเพณี ฯลฯ; เรื่องประเพณีระวังให้ดี มันจะไปโค่นเปลี่ยนมาก ๆ เข้า ก็ได้. พุทธศาสตร์ก็ต้องระวังให้ดี มันจะเป็นปรัชญาเพื่อเจตน์ได้; มันไม่ถูกใจความ. ถ้าเรื่องพุทธศาสนากลายเป็นปรัชญาไปแล้ว มันไม่ใช่ใจความ; จะไม่จับทุกขเลย. ประเพณีพิธีของนี้ก็เหมือนกัน ถ้ามันมีความประสงค์ ผิดใจความแล้ว มันก็เป็นเรื่องงมงายไปเลย. พุทธศาสตร์ต้องให้ได้ใจความว่า เป็นศาสนา ไม่ใช่ศาสตร์ปรัชญา. ศาสตร์ที่เป็นศาสนา จะต้องเป็นศาสตรา. ศาสตร์นั้นคือ ศาสตรา; ศาสตราคือเป็นของมีคม, มีคมสำหรับตัดความโง่ ตัดความเห็นแก่ตัว ตัดกิเลสตัณหา. ถ้าเป็นศาสนาจริงต้องเป็นของมีคม ตัดความโลภ ความโกรธ ความหลง โดยตรง; นี้เรียกว่าใจความ.

ถ้าเป็นประเพณีก็เพียงแต่ให้มันเกิดความสะดวกแก่การกระทำอย่างนั้น; ถ้าเราไม่มีประเพณี มันไม่สะดวกแก่การที่จะทำอย่างนั้น. ถ้าเราตั้งขึ้นไว้เป็น

ประเพณี เข้าทำอย่างนี้ เียนทำอย่างนั้น, เตือนทำอย่างนั้น เตือนนั้นทำอย่างโน้น; แล้วเป็นประเพณีที่ถูกต้องและเป็นระเบียบ; อย่างนี้ประเพณีมันก็มีประโยชน์. แต่ถ้าทำไปอย่างหลับหู หลับตา งมงาย มันก็ยังไม่มีความหมาย. เพราะฉะนั้นขอให้จำว่า “ถูกต้อง” แล้วก็ “พอดี” แล้วก็ “ครบถ้วน”; ฟังดูคล้ายหลักปรัชญา แต่ว่าไม่ใช่. ผมเกลียดที่สุดเรื่องปรัชญา แต่ที่ฟังดูมันคล้ายหลักปรัชญา ว่า “ถูกต้อง” แล้ว “พอดี” แล้ว “ครบถ้วน” มันจึงจะใช้ได้. ใจความมันอยู่ที่นั่น, ใจความมันอยู่ที่ถูกต้อง, แล้วก็พอดี, แล้วก็ครบถ้วน. คุณจะทำอะไรก็ขอให้ถึง ๓ คำนี้ไว้ :- ให้ถูกต้อง แล้วก็ต้องพอดี; ถูกเกินไปก็ไม่ไหว, ถูกเกินไปนั้นคือลิด; ดีเกินไปนั้นคือเสว. ถูกต้องต้องถูกต้องแน่, และต้องพอดี; ถูกต้องมันก็ต้องพอดี เกินไม่ได้ แล้วก็ต้องครบ; ครบที่มันควรจะมี. นั่นแหละคือใจความ.

ถ้าเราพูดว่า “ใจความของพระพุทธศาสนา” ก็หมายความว่า มันถูกต้อง แล้วก็พอดี แล้วก็ครบ ตามหลักของพุทธศาสนา ที่คน ๆ หนึ่งจะปฏิบัติ ที่ระวาทลงหนึ่ง ๆ จะปฏิบัติ. อย่างนี้เรียกว่าเราเอาใจความของพุทธศาสนามาได้ คือเอาหัวใจของพุทธศาสนามาได้ ไม่ใช่เปลือกข้างนอก.

ขอทบทวนอีกทีหนึ่งว่า โดยใจความนั้น ไม่ใช่โดยอ้อม; โดยความหมาย หรือโดยใจความนั้นไม่ใช่โดยอ้อม, มันเป็นโดยตรง. โดยใจความนั้นก็คือถูกต้อง พอดี แล้วก็ครบถ้วน. เมื่อขรวาสถือหลักอย่างนี้แล้วก็สามารถจะเป็นพระได้ทั้ง ๆ เป็นฆราวาส; คือเอาใจความของเรื่อง หรือของพุทธศาสนา หรือของพระ มาใส่ไว้ในชีวิตของตนแผนกหนึ่ง, ในฐานะเป็นเรื่องทางฝ่ายจิต หรือฝ่ายวิญญาณ. ส่วนเรื่องของฆราวาสแท้ ๆ เรื่องปาก เรื่องท้อง เรื่องลูก เรื่องเมีย เรื่องทำมาหากินนั้นเป็นส่วนเรื่องร่างกาย ให้เป็น

ส่วนของเรื่องร่างกาย. เรามีควายสองตัวเทียมชีวิตคือ เรื่องกาย กับเรื่องใจ; ชีวิตนี้ก็จะครบถ้วน ถูกต้องบริบูรณ์ เป็นไปได้ด้วยดี. ทำอย่างนี้จะบรรลุ มรรค ผล นิพพาน เร็วกว่าพวกพระโง่ ๆ ที่ไปทำอะไรตุ้ม ๆ อยู่กลางป่าเสียอีก. นี้พุทธทศบาลไปหน่อยต้องขออภัย; แต่มันเป็นความจริงที่สุด มรณาสที่ปฏิบัติ อยู่อย่างถูกต้อง นี้จะบรรลุ มรรค ผล นิพพาน เร็วกว่าพระบอ ๆ อะไรองค์ หนึ่งเสียอีก ซึ่งมีความยึดมั่นถือมั่นในเรื่องของพระมาเกินไป; ไปทำอะไรอยู่ ในป่าคนเดียวนั้น ก็ยังอยู่ล้าหลังมรณาสคนนี้เสียอีก. เพราะฉะนั้นขอให้ เป็น มรณาสที่ลึ้มหู ลึ้มตา มีสติปัญญาแจ่มใส ในความถูกต้อง พอดี ครบถ้วน; มีพุทธศานาโดยใจความอยู่ในเนื้อในตัว.

เราพูดถึงเรื่องเคล็ด มันก็เป็นเคล็ดอย่างนี้; เอาหัวใจมาให้ได้นั่นมัน เป็นเคล็ดที่สุด; ไม่มีเคล็ดใดจะมากไปกว่านี้; จับต้องดวงใจให้ได้นั่นคือเคล็ด.

เวลาเหลืออีกนิดหนึ่งก็อยากจะพูดเรื่องเคล็ด จับหัวใจ นี้อีกหน่อย; ซึ่งจะสรุปเป็นคำพูดง่าย ๆ อีกทีก็คือว่า ขอเตือนให้ระลึกถึงคำบางคำ ที่ได้ บรรยายมาแล้วหลายครั้งอีกเหมือนกัน ว่าผมอาศัยการทำงานนี้มานานหลายสิบปี สังเกตอะไรมาเรื่อย ๆ ก็พบว่า ที่สรุปความสั้น ๆ ให้เขานี้ก็มีประโยชน์มาก. เพราะ ฉะนั้นจึงเกิดคำสรุปความขึ้นมาหลาย ๆ คำ ดังที่ใช้มาแล้ว. คำสรุปความนี้มัน แตกต่างกันไปเพื่อให้เหมาะแก่คนหลาย ๆ ประเภท; แต่ที่ใช้ได้แก่คนทุกประเภทนี้ ผมเคยสรุปอย่างที่ได้ยินกันอยู่เสมอว่า “ตายเสียก่อนตาย”.

ใครมาอยู่ส่วนไมค์ก็มาเพื่อรับปริญญา “ตายเสียก่อนตาย” ให้ตัวกู – ของกู ประเภท *egoism* ที่จะเป็นเรื่องเห็นแก่ตัวนี้ ตายเสียให้เสร็จหมดก่อนแต่ ร่างกายนั้นจะตาย. ร่างกายยังไม่ทันตาย ให้อหังการ มมังการ ตัวกู – ของกู มันตายเสร็จ นี้เรียกว่า ตายก่อนตาย; พยายามตายก่อนตาย ไม่มีตัวกู – ของกู

ที่จะยกหูชูหาง จะตือจะตัน จะโลก จะโกรธ จะหลงอะไร นี่เรียกว่าตายเสียก่อน
ตาย เย็นสนิท อายตนะจะเย็นสนิท ถ้าเราถือหลักตายเสียก่อนตาย. คุณไปคิด
เอาเองก็ได้ นี่เป็นตัวอย่างที่ให้ไป สำหรับไปคิดเอาเองบ้างก็ได้. อาจจะมี
คำพูดอย่างอื่นที่คุณคิดได้เอง ที่เหมาะที่สุดสำหรับคุณยิ่งกว่าคำนี้ได้. แต่ผม
มีความคิดอย่างนี้ ได้พูดกับชาวบ้านชาวเมือง อุบาสก อุบาสิกา ก็พูดเรื่องตาย
เสียก่อนตาย; วันหนึ่งพูดไม่รู้วักก็สับครั่ง พูดคำว่า *ตายเสียก่อนตาย*. นี่มัน
เป็นเรื่องหลักอันหนึ่งที่สรุปไว้ในคำพูดเพียง ๓ พยางค์.

ถ้าพูดตรง ๆ บางทีไม่สนุก ไม่กินใจ, ก็พูดอ้อม ๆ เป็นปริศนา.
เคียวนี้กำลังพูดมาบอกผู้รักคำว่า “ปากอย่าง ใจอย่าง ทางกันทุกขี”. พวก
ชาวบ้านนั้นเขาได้ยินแต่คำว่า *ปากอย่าง ใจอย่าง* นั้นก็อึดอัดไม่ได้ เป็นคนขี้โกง
คนไม่ซื่อ อย่าไปคบมัน; คนปากอย่าง ใจอย่าง นั้นเป็นคนโกหกมดเท็จ; นี่เป็น
เรื่องชาวบ้าน เป็นภาษาชาวบ้าน. แต่ “ปากอย่าง ใจอย่าง” ในภาษารธรรมะนี้
มันมีความหมายอย่างอื่น; หมายความว่า ปากนี้ต้องพูดเหมือนคนอื่นพูด แต่ใจ
ไม่เป็นอย่างนั้น. ปากพูดโดยโวหารชาวบ้านพูด; ส่วนใจนั้นยังมีความ
แจ่มแจ้งอยู่ในความจริง. พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสถึงพระองค์เองอย่างนี้ว่า
“*ตถาคตต้องพูดด้วยโวหารชาวบ้านพูด แต่จิตไม่ยึดมั่นด้วยอุปาทาน เหมือน
ชาวบ้านยึดมั่น*”.

เมื่อชาวบ้านพูดว่า “บ้านของฉัน” นี่มันเป็นบ้านของฉันจริง ๆ จัง ๆ
ร่างกายของฉัน ก็เป็นร่างกายของฉันเขาจริง ๆ จัง ๆ. มันเป็นตัวความใจ
ความหลง ด้วยยึดเหา อุปาทาน — เป็นของกูเสียจริง ๆ. แต่ถ้าพระพุทธเจ้าจะพูดว่า
“ร่างกายของฉัน” “ร่างกายของตถาคต” นั้น ปากพูดอย่างนั้น; แต่ใจไม่ได้
ยึดมั่นว่า ร่างกายของตถาคต แต่เป็นของธรรมชาติ; ไม่มีความยึดมั่นด้วย

อุปาทาน ว่าร่างกายนั้นเป็นของกู. ชาวบ้านพูดว่าอย่างไร ก็ยึดมันอย่างนั้น
ทั้งนั้น; จะนั้นก็เลยมาสอนกันเสียใหม่ว่า หัดเป็นคนปากอย่าง ใจอย่างกันเถิด.
เมื่อปากพูดว่า ของกู ใจอย่าเป็นของกู; ปากพูดว่าตัวฉัน ใจอย่าเป็นตัวฉัน;
เกี่ยวมันจะแยกหูหูลาง. นี้เรียกว่า “ปากอย่าง ใจอย่าง”. *ปากพูดว่า “ตัวกู”*
อยู่ตามเคย ใจอย่าเป็นเช่นปากเอ๋ย เหวยพวกเรว. ที่เขียนอยู่ให้รู้ภาพที่
ประติษฐ์ขึ้นใหม่. ปากพูดว่าตัวฉัน ว่าของฉัน, ว่าสวเมียของฉัน, ความ
รักผิดชอบของฉันอะไรก็ตามใจ; ก็พูดภาษาธรรมดาก็มันรู้เรื่องกันเท่านั้น.
ส่วนใจให้มันรู้อยู่เสมอว่า ทุกอย่างมันเป็นของธรรมชาติ เราเข้าไปเกี่ยวข้องกับมัน
ให้ถูกวิธี ให้สำเร็จประโยชน์ ก็ไม่มีความทุกข์. นั่นแหละผลที่มุ่งหมายมันอยู่ที่
ไม่มีความทุกข์; แล้วมันจะเป็นของฉันไม่ได้.

แล้วก็อย่าลืมที่เคยเตือนว่า อย่าให้เสียเปรียบ. หรือขายหน้าพวก
กวีตเขียนที่ในใบเบ็ดของเขาที่มีสอนอย่างเดียวกัน : มีภรรยา ก็จึงเหมือนกับไม่มี
ภรรยา : มีทรัพย์สมบัติ ก็จึงเหมือนกับไม่มีทรัพย์สมบัติ, มีทุกข์ก็เหมือนกับ
ไม่มีทุกข์, มีสุขก็เหมือนกับไม่มีสุข, ไปซื้อของที่ตลาดไม่เอาอะไรมา อย่างนี้
เป็นต้น. กิริยาภายนอกทำอะไร ก็ตามใจ แต่ในใจไม่เป็นอย่างนั้น; ไม่
เหมือนกับที่ปากพูด หรือกิริยาอาการมันแสดง. หมายความว่า ใจไม่ยึดมันถือมัน
ว่าตัวกู - ของกู. โดยทางสมมุติ ว่าตัวกู ว่าของกู กูซื้อมา เป็นของกู
อย่างนี้; แต่โดยความจริงแล้วมันเป็นของธรรมชาติ. จิตไม่ยึดมันว่า ของกู;
จะใช้สอย จะกิน จะใช้อย่างไรก็ได้ โดยไม่ต้องยึดมันว่า เป็นตัวกู - ของกู.

นี้เรียกว่ามีชีวิตอยู่ ด้วยสติปัญญา; ไม่ใช่มีชีวิตอยู่ด้วยความโง่
ความหลง ด้วยกิเลส คัดมหา, สติปัญญาทำให้มองเห็นว่า ทุกอย่างเป็นของ
ธรรมชาติ; เราอย่าเป็นใจรปล้นธรรมชาติมาเป็นของเรา. เราจึงกิน จึงใช้
จึงเกี่ยวข้องกับมัน ในฐานะที่มันเป็นของธรรมชาติ ก็จะได้ความสุขสบายไปตลอด

ชีวิต. พอไปปล้นธรรมชาติมาเป็นของกู ก็กลายเป็นโจรขึ้นมา อย่างนี้ธรรมชาติก็ทบทวนให้ท่านที; คือทำให้มีความรู้สึกหนักใจ ร้อนใจอะไรเพราะความยึดมั่นถือมั่นนั้น ๆ. เพราะฉะนั้นอย่าเป็นโจรปล้นธรรมชาติ; นี่สำหรับพุทธบริษัทสำหรับศาสนาอื่นที่เขามีพระเจ้าก็ว่าทุกอย่างเป็นของพระเจ้า; อย่าไปปล้นเอาของพระเจ้ามาเป็นของเรา; จะกิน จะอยู่ จะใช้สอยอะไรก็ทำไป แต่อย่าล้า ยึดมั่นว่าของกู ไปปล้นพระเจ้า พระเจ้าจะลงโทษเอา! มันก็มีเท่านั้น.

นี่เรียกว่ามีปากอย่าง ใจอย่าง ก็มีแต่ความเย็น. เย็นเป็นนิพพานทางอายตนะ. ในเรื่องปากอย่าง ใจอย่างนี้ ก็อย่างที่เป็นชนิดเสว ทำไมทำกันได้ และทำกันได้อยู่แล้ว. ในทางสังคมมันก็ยืนยันว่า มีเรื่องโกหกมดเท็จ ปากอย่าง ใจอย่างทั้งนั้น; พอพบหน้ากัน จับมือ สบาย หัวเราะ ขอบอกอะไรสบาย; แต่ในใจมันเต็มไปด้วยคติอาฆาตมาดร้ายก็มี. ในสนามกีฬาเขาให้นักมวยจับมือกันบ้าง นักกีฬาจับมือกันบ้าง นั่นมันโกหก ปากอย่าง ใจอย่างทั้งนั้น แสดงอาการอย่างหนึ่ง แต่ใจมันอีกอย่างหนึ่ง. เห็นได้ชัดว่า เขาชกต่อยต่อยกัน ในท่ามกลางสนามกีฬา; อย่างนี้ก็เพิ่มความเห็นแก่ตัว ไม่ใช่ทำความเห็นแก่ตัว นี่เรียกว่าก็หาจอมปลอม เพราะมันปากอย่าง ใจอย่าง. ทำอย่างนั้นยังทำได้ แต่ที่มาขอให้ทำปากอย่าง ใจอย่างอย่างนี้บ้าง กลับไม่เอา; มันจริงกว่า มันถูกกว่า. ของธรรมชาติอย่าว่าของกู, ของพระเจ้าอย่าว่าของกู; ให้ถือเป็นของยืมใช้ ธรรมชาติก็ยืมให้ พระเจ้าก็ยืมให้ เราก็สบายจนตลอดชีวิต อย่างนั้นมันดีกว่า. เพราะฉะนั้นชีวิตของเรามันเป็นชีวิตที่ไม่มีความทุกข์ ไม่มีความกลัว; เรียกว่าไม่มีความทุกข์คำเดียวมันรวมหมด คือไม่มีปัญหา ไม่มีความกลัว ไม่มีความตะลึง ไม่มีวิตกกังวล ไม่มีอะไรหมก.

นี่แหละคือ “เคล็ด” ที่จะเป็นอย่างดีที่สุดเท่าที่มนุษย์จะพึงทำได้ เรียกว่าสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะทำได้; มันก็จบกันเท่านั้นไม่มีอะไร. เกิดมาก็เพื่อ

ให้ให้สิ่งที่ที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้. นี่ง่ายนิดเดียว แต่ในมหาวิทยาลัยของคุณ ไม่ยกสอนกัน, ของง่าย ๆ นิดเดียวนี้ จนคุณก็ไม่ว่าเกิดมาทำไม. เมื่อไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไม ก็เป็นอันว่าไม่รู้ทั้งหมดแหละ เรื่องดี - เรื่องชั่ว เรื่องบุญ - เรื่องบาป เรื่องอะไรมันไม่รู้ไปหมด แล้วไม่สนใจด้วย; เพราะไม่สนใจที่จะรู้ว่าเกิดมาทำไม.

ครั้งเฝ้าเราถือว่า เป็นการบรรยายสรุปครั้งสุดท้ายสำหรับพวกคุณ ที่มีโอกาสมาพบระหว่างปีภาคเรียน ควรจะให้รู้อะไรบ้าง ในเมื่อจะกลับออกไปเป็นพระราชา. ผมก็พยายามเลือกสรรที่ดีที่สุดแล้ว ว่าเรื่องอะไรบ้างที่จะเหมาะแก่คุณ ผู้มีความประสงค์อย่างนี้; ฉะนั้นจึงได้บรรยายคำบรรยายชุดนี้ โดยหัวข้อที่เรียกว่า “พระราชาธรรม” เป็นธรรมะสำหรับพระราชา เท่าที่จำเป็นแก่พระราชา และที่พระราชาจะถือเอาประโยชน์ให้ได้มากที่สุดเท่าไร; เรียกว่า “พระราชาธรรม” ของพวกเราที่นี่โดยเฉพาะ. เพราะว่า มันอาจจะไม่เหมือนกับที่เขาเรียกว่า “พระราชาธรรม” ในที่อื่น ๆ ซึ่งมันอาจจะแคบเกินไป มีเพียงเรื่องทำมาหากินเป็นต้น. ส่วนผมนี้ ถ้าว่า “พระราชา” ก็ไม่ยอมให้ละทิ้งพุทธศาสนา; ซิกข์หนึ่งให้เป็นเรื่องร่างกาย ทำมาหากินไป; อีกซิกข์หนึ่งก็เป็นเรื่องทางจิต - ทางวิญญาณ จะต้องมีความแจ่มแจ้ง^๕ สว่างไสวไป, แล้วก็ไปด้วยกัน. นั่นคือเป็นพระราชาที่ดี เป็นพระอยู่ในตัวเสร็จแล้วตลอดเวลา; แต่ว่าเป็นพระที่เดินไปช้า ๆ.

นี่ขอสรุปใจความไว้อย่างนี้ ว่าเป็นพระราชาที่ดีที่สุดในโลก เพราะว่า เป็นพระราชาตามแบบของพุทธบริษัท มีหลักของพุทธศาสนาเป็นเครื่องประดับประดา. นี่ขอให้มีความเข้าใจ และคำนึงการปฏิบัติ ที่ถูกต้องโดยใจความทั้งที่กล่าวมาแล้วนี้; แล้วก็มี ความเจริญ งดงาม ก้าวหน้าในทางแห่งพระพุทธศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา ทุกทิพาราตรีเทอญ.

ยโธ ไซ คหปติ อริยสวาสฺส ปณฺจ ภยานิ เวราณิ วุปเสนฺทานิ
 โหนฺติ จตุหิ โสธปาภฺตียญฺเจหิ สมฺมโนคฺโคโต โหติ อริโย จสฺส ฉาโย
 ปณฺณาย สุกฺโข โหติ สุปฺปฏฺวิโร ... ะเปฯ .... ะเปฯ .... อิตฺ
 คหปติ อริยสวาวอ อิตฺ ปฏฺสจฺจวฺตติ อิตฺ อิมสฺมึ สติ อิทฺ โหติ
 อิมสฺสอุปฺปาหา อิทฺ อุปฺปชฺชติ อิมสฺมึ อสฺสติ อิทฺ น โหติ อิมสฺส
 นิโรธา อิทฺ นิรุชฺฌติ ยทฺทํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารว สงฺขารปจฺจยา
 วิญฺญาณํ ... ะเปฯ .... ะเปฯ .... ชาติปจฺจยา ชรามฺรณํ โสกะปริเทวทุกฺข-
 โทมนสฺสอุปฺปายาสา สมฺภวณฺติฯ เอวเมทสฺส เกวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
 ตมฺภโย โหติฯ.....

(เรขสฺสทฺร ทศก. ค. ๒๔/๑๔๕/๑๒.)

ก่อนคหปติ ! เมื่อ ภัยเวร ๕ ประการ อันอริยสาวก (ฤๅหัตถ์)
 ทำให้สงบราบเรียบได้แล้ว ในกาลใด ; ในกาลนั้น อริยสาวกนั้น ย่อมจะ
 เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยองค์แห่งโสคาบัน ๔ ประการด้วย ; และ
 อริยฉวยธรรม ย่อมจะเป็นสิ่งที่อริยสาวกนั้นเห็นแล้วด้วยดี แหงตลอด
 แล้วด้วยดีด้วยปัญญา ด้วย. ... ฯลฯ..... ฯลฯ.... ก็อริยสาวกในธรรม-
 วินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น ตั้งหน้า เพราะสิ่งนี้มี, สิ่งนี้จึงมี ; เพราะ
 ความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้, สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ; เพราะสิ่งนี้ไม่มี, สิ่งนี้จึงไม่มี ;
 เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้, สิ่งนี้จึงดับไป ; ข้อนี้ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ
 เพราะมีอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร ท. ; เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย
 จึงมีวิญญาน ; ... ฯลฯ..... ฯลฯ.... เพราะมีชาติเป็นปัจจัย
 ชรามรณะ โสกะปริเทวทุกฺขะโทมนสฺสอุปฺปายาสา ท. จึงเกิดขึ้นครบถ้วน.
 ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งสี่นี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.....